

ΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ
Ο μύθος του σπηλαίου και η αντιανταρχική αγωγή των φυλάκων

Έφη Καφρίτσα, Δρ Κλασικής Φιλολογίας

Με το έβδομο βιβλίο ο Πλάτων επιχειρεί να ολοκληρώσει την παρέκβαση, που δημιούργησε ήδη από το ε' και το στ' βιβλίο. Σ' αυτά τα τρία βιβλία, που συνιστούν τον πυρήνα της «Πολιτείας» εν γένει, εκφράζονται οι απόψεις για τη θεμελίωση της ουσίας της Πολιτείας και σκιαγραφείται, κατά το δυνατόν, λεπτομερώς ο τέλειος τύπος του ανθρώπου, που ενσαρκώνει ο φιλόσοφος.

Ήδη στο τέλος του έκτου βιβλίου, ο Πλάτων προέβη με την εικόνα του ηλίου και της γραμμής στην ακριβέστερη απεικόνιση του συνόλου των όντων· παρουσίασε όλες τις διαβαθμίσεις της πραγματικότητας προχωρώντας από τα κατώτατης οντολογικής αξίας¹ όντα, **εικασίες** και **πίστεις**, προς τα ανώτερα, τη **διάνοια** και τη **νόηση**, προκειμένου να καταλήξει στην **Ιδέα του Αγαθού**, που την θεωρεί «ἐπέκεινα» της ουσίας.

Στην εικόνα του σπηλαίου², με την οποία ο Πλάτων αρχίζει το ζ' βιβλίο, συγκεφαλαιώνει τα όσα τόνισε στην εικόνα του ηλίου και της γραμμής και προσπαθεί να εφαρμόσει τις θέσεις του αυτές στην πολιτική κοινότητα των ανθρώπων. Παράλληλα, με αυτή την εικόνα, στην οποία υπάρχουν νέα στοιχεία, που προσδιορίζουν την γνωστική πορεία της ανθρώπινης ψυχής και την κατάσταση της πολιτικής κοινωνίας, ο Πλάτων προσπαθεί να καθορίσει αφενός την ορθή στάση του πολιτικού ανδρός στο πλαίσιο της κοινωνίας αυτής και αφετέρου να επισημάνει την αποφασιστική επίδραση της παιδείας.

Ο Πλάτων, δια στόματος Σωκράτους, εξιστορεί την περίφημη αυτή εικόνα του σπηλαίου – που έμελλε να ασκήσει τεράστια επίδραση στην αρχαιότητα και τους μετέπειτα αιώνες -διακρίνοντας πέντε βαθμίδες.

Μέσα σ' ένα σπήλαιο, ζουν αλυσοδεμένοι δεσμώτες έχοντας στραμμένα τα νώτα τους προς την έξοδο. Επειδή το φως του ηλίου δεν εισχωρεί έως εκεί, έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν μόνον όσες σκιές αντικειμένων προβάλλονται στον απέναντί τους τοίχο, εξαιτίας του φέγγους από κάποια αδύναμη φωτιά στην είσοδο του σπηλαίου. Αυτές οι σκιές και τα σκιώδη περιγράμματα του εαυτού τους αποτελούν γι' αυτούς την μόνη, απτή πραγματικότητα.

Αν υποθεθεί ότι ένας λύθηκε από τα δεσμά του και αναγκάζεται να βαδίσει προς το μέρος της τεχνητής φωτιάς, θα μπορούσε να δει τα ίδια πράγματα στη λάμψη αυτής της φωτιάς νιώθοντας ένα πόνο στα μάτια. Ενώ, όμως, πλησιάζει κοντύτερα προς το Όν έχοντας πιο ακριβή όραση, εντούτοις αισθάνεται απορία και σύγχυση απέναντι στην ανάγκη να αξιολογήσει την τωρινή με την πρώην γνωστική κατάσταση, προς την οποία επιζητεί να υπαναχωρήσει.

1 Πρβλ. Κ. Δ. Γεωργούλη, *Πλάτωνος Πολιτεία*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1963, σσ. 212-243· Albin Lesky, *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, μτφρ. Α. Γ. Τσομπανάκης, Θεσσαλονίκη, ε' εκδ. 1983, σσ. 732-33.

2 *Φαίδων* 109C «Ἡμᾶς οὖν οἰκοῦντας ἐν τοῖς κοίλοις αὐτῆς λεληθέναι ...»· *Τίμαιος* 95D «ταῦτα πατήρ ποίησε κατὰ σπέος ἡρωειδῆς (=νεφελώδες σπήλαιο)»

Αν, ωστόσο, κάποια πειστική³ δύναμη τον τραβήξει προς τα επάνω, μέχρι το φως του ηλίου, μετά από έναν βαθμιαίο εθισμό εξοικείωσης προς το διάχυτο φως, θα δει μεθοδικά τα αντικείμενα πρώτα στις απεικονίσεις τους και τους αντικατοπτρισμούς τους και έπειτα αυτά καθαυτά. Τελικά, θα καταστεί ικανός να στρέψει το βλέμμα του προς τον ήλιο και να κατανοήσει πως αυτός είναι ο αίτιος⁴ όλων των όντων. Τότε, αυτή η παιδευτική μεταλλαγή προς τη θέαση του φωτός θα του προξενήσει ψυχική αγαλλίαση και συνειδητή ανάγκη για παραμονή σ' αυτήν την οντολογικά ανώτερη γνωστική πραγματικότητα.

Στην περίπτωση, όμως, που ο απελευθερωμένος δεσμώτης κατεβεί και πάλι στο σπήλαιο, αρχικά θα διαταραχθεί η όρασή του εξαιτίας της αιφνίδιας μετάβασης από το φως προς το σκοτάδι. Αν όμως προσπαθήσει, ενόσω έχει επισκοτισμένη την όρασή του, να υπερασπιστεί την ανωτερότητα του κόσμου του φωτός έναντι της κίβδηλης υπόστασης του κόσμου των σκιών, τότε θα φανεί γελοίος⁵ και θα κινδυνεύσει να θανατωθεί απ' τους υπολοίπους, που ούτε καν διανοούνται να επιχειρήσουν την άνοδο.

Στη συνέχεια ο Σωκράτης, κάνοντας έναν ερμηνευτικό σχολιασμό πάνω σε όσα στοιχειοθετούν την εικόνα, αναφέρει ότι το σπήλαιο συμβολίζει⁶ τον γύρω από μας ορατό κόσμο, το φως της φωτιάς τον ήλιο και οι δεσμώτες τους ανθρώπους: η ανάβαση του απελευθερωμένου δεσμώτη προς τον άνω κόσμο υποδηλώνει την άνοδο της ψυχής από τον ορατό προς τον νοητό κόσμο και προς την Ιδέα του Αγαθού, που είναι το τέλος του γνωστού και που δύσκολα θεάται: ωστόσο, είναι απαραίτητο να το αντικρίσουν όσοι διατίθενται να συμπεριφερθούν με σύνεση στην ιδιωτική ή στη δημόσια ζωή.

Εκείνοι οι λίγοι εκλεκτοί, που κατακτούν την ενόραση της Ιδέας του Αγαθού, ακόμη κι αν προσελκύνονται απ' αυτό αδιαφορώντας για τις ανθρώπινες μέριμνες, εντούτοις είναι υποχρεωμένοι⁷ να επανέλθουν στον κόσμο του σπηλαίου, για να διαλύσουν τις σκιές με την παιδευτική τους επιρροή, που ομολογουμένως με ποικίλους τρόπους θα δεχθεί την σθεναρή αντίδραση της αμάθειας και του γνωστικού σκοταδισμού.

3 *Θεαίτητος*, 175 Β «ὅταν δέ γέ τινα αὐτός, ὦ φίλε, ἐλκύσῃ ἄνω».

4 *Θεαίτητος*, 153 C «καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα ἀναγκάζω προσβιβάζων...».

5 *Φαῖδρος* 249 D «ἐξιστάμενος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων καὶ πρὸς τῷ θείῳ γιγνόμενος νουθετεῖται μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δε λέληθε τοὺς πολλοὺς· *Θεαίτ.* 174 C-D «γέλωτα παρέχει ... καὶ ἡ ἀσχημοσύνη δεινὴ, δόξαν ἀβελτηρίας παρεχομένη».

6 Πρβλ. Luc Brisson, *Ο Πλάτων, οι λέξεις και οι μύθοι. Πώς και γιατί ο Πλάτων κατονόμασε το μύθο; Μεταίχμιο*, Αθήνα, 2006, σσ. 22-23, 25-26, 99-11, 117-118, 138, 219 (*μυθῶδεις ἢ ἀληθινώτεροι λόγοι*: Πλατ. *Πολιτεία* VII 522 a7-8), 193. Τίτλος πρωτοτύπου: Luc Brisson, *Platon, les mots et les mythes. Comment et pourquoi Platon nomma le mythe?*, Édition revue et mise à jour, Éditions la Découverte, Paris, 1994. Επίσης, βλ. Edelsteiner, L., «The Function of Myth in Plato's Philosophy», *Journal of the History of Ideas* 10, 1949, σσ. 463-481· Anton, J.P., «Plato's Philosophical Use of Myth», *Greek orthodox review*, 9, 1963-1964, σσ. 161-180· Gregory, M. J., «Myth and Transcendence in Plato», *Thought*, 43, 1968, σσ. 237-296· Sease, V.W., «The Myth in Plato's theory of Ideas», *The South-Western Journal of Philosophy*, 1, 1970, σσ.186-197.

7 Albin Lesky, *ό.π.*, σ. 733.

Έτσι, ολοκληρώνεται η περιγραφή της εικόνας του σπηλαίου, βάσει της οποίας ο Πλάτων αποσκοπεί να διασαφηνίσει τη θέση που κατέχει ο άνθρωπος μέσα στην περιοχή του όντος. Αρχικά, η θέση του ανθρώπου είναι η δέσμευση και η παραμονή μέσα στο σκότος, όπου και συνηθίζει σ' αυτή τη γνωστική κατάσταση της **εικασίας** και χρειάζεται ιδιαίτερα βίαιος εξαναγκασμός, για να διέλθει μέσω της **πίστης** και της εμπιστοσύνης⁸ για τα φυσικά αντικείμενα προς το φως του όντος, που ισοδυναμεί με τη γνωστική κατάσταση της **διάνοιας** και της **νόησης**. Είναι σαφές ότι διατρέχει τη σκέψη του Πλάτωνα η αντίληψη σχετικά με τη διαβάθμιση της πραγματικότητας. Ο άνθρωπος πορεύεται σταδιακά προς ολόένα και περισσότερο οντολογικά στερεώτερες γνωστικές καταστάσεις, βιώνοντας μια διαδικασία απελευθέρωσης από το σκότος της άγνοιας και του εμπειρισμού προς το φως για την ενατένιση και την κατανόηση του όντος. Ωστόσο, αυτή η απελευθέρωση δεν συντελείται με την πειθώ αλλά με τη βία. Προφανώς, ο Πλάτων φρονεί πως η μακροχρόνια συνήθεια της δέσμευσης και του σκότους δεν αποβάλλεται διαφορετικά παρά με την απότομη και βίαιη αναγωγή προς μια εξελικτική θέαση της αληθινής ουσίας των όντων. Όμως, ο απελευθερωμένος και φωτισμένος άνθρωπος αγηφώντας τους κινδύνους έχει χρέος να απελευθερώσει τους υπολοίπους συνδεδεσώτερες του. Πιθανότατα, στο σημείο αυτό εκφράζεται ο υπαινιγμός του Πλάτωνα για την καταδίκη του Σωκράτη, εφόσον παραδέχεται πως στο πλαίσιο μιας ημαρτημένης πολιτικής κοινωνίας η μοίρα του φιλοσόφου είναι ο θάνατος.

Με όσα αναφέρθηκαν έγινε γνωστό ότι **ο φιλόσοφος** είναι εκείνος που **πρώτος ατενίζει το Αγαθό**⁹· γι' αυτό ως πεφωτισμένος θα πρέπει να αναλάβει το έργο της απελευθέρωσης των συνανθρώπων του με βασικό μέσο την παιδεία. Μια παιδεία, όμως, διαφορετική απ' εκείνη που επαγγέλλονται⁹ οι σοφιστές ως εμφύτευση από το τίποτα δυνάμεων στην ανθρώπινη ψυχή, αλλά ως «ψυχής περιαγωγή» (521c), στροφή των οφθαλμών της ψυχής¹⁰ προς τη γνώση και προς το είναι, δηλαδή προς το **Αγαθό**. Η παιδεία είναι η καθοδήγηση του στοιχείου, που ενυπάρχει μέσα στον άνθρωπο, προς την αληθινή περιοχή του όντος, που προϋποθέτει την αποκάθαρση της ψυχής από τις φαύλες επιθυμίες, πράγμα που μπορεί να συντελεσθεί από την παιδική¹¹ ηλικία. Το έργο αυτό της αποκάθαρσης και της καθοδήγησης μπορούν να το αναλάβουν μόνον οι φιλόσοφοι, που έχουν υψωθεί στην ενόραση του Αγαθού. Γι' αυτό οι ιδρυτές της πόλης δεν θα τους επιτρέψουν την παντοτινή μακαριότητα των θείων ενοράσεων τους, αλλά θα τους ζητήσουν να κατεβούν στο σπήλαιο, δηλαδή στην πολιτική κοινότητα, για να γίνουν ηγεμόνες και βασιλείς¹² της πολιτείας. Την αναπόδραστη αναγκαιότητα της ανάληψης της εξουσίας από τους φιλοσόφους τη

8 Πολιτία VII 510 a «Τὰ περί ἡμᾶς ζῶα καὶ πᾶν τὸ φυτευτὸν καὶ σκευαστὸν γένος».

9 Πρωταγόρας 319 A «Τοῦτό ἐστιν ... τὸ ἐπάγγελμα ὃ ἐπαγγέλλομαι» Γοργίας 447 C «βούλομαι γὰρ πυθέσθαι παρ' αὐτοῦ, τις ἢ δύναμις τῆς τέχνης τοῦ ἀνδρός, καὶ τί ἐστιν ὃ ἐπαγγέλλεται τε καὶ διδάσκει».

10 Πρβλ. Jean Chateau, *Οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοί*, Μετάφραση Κωνσταντίνου Ι. Κίτσου, Εκδ. Κένταυρος, Αθήνα, χ.χ., σσ. 34, 36-37, 42, 44, 46. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Les Grands Pédagogues*, «Presses Universitaires de France», Paris, 1956.

11 Πρβλ. Jean Chateau, *ό.π.*, σσ. 35- 36.

12 Πολιτεία III 416A, V 473D...

δικαιούται η πολιτεία, εφόσον αυτή τους προώθησε τη φιλοσοφική τους ιδιοφυΐα, με μητρική στοργή, από την παιδική¹³ τους ηλικία. Βάσει όλων αυτών, η πόλη θα αποκτήσει το προνόμιο να διοικείται από άρχοντες, που δεν αποβλέπουν στον προσωπικό τους πλουτισμό, όπως παρατηρείται στις ήδη υπάρχουσες πολιτείες, αλλά που αναγκάζονται, αν και δε νιώθουν έφεση για την εξουσία, να εξασφαλίσουν την ευδαιμονία όλων των τάξεων (521 c).

Όμως, με ποιον τρόπο θα δημιουργηθούν αυτοί οι άνθρωποι και πώς θα ανυψωθούν προς το φως; Αυτή η απορία αναγκάζει το Σωκράτη να προτείνει **ένα σύστημα μαθημάτων** ικανών να στρέψουν την ψυχή προς τη **θεώρηση της ουσίας**. Τα μαθήματα της γυμναστικής και της μουσικής¹⁴, που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα βιβλία, τώρα θεωρούνται ανεπαρκή, γιατί αφενός μεν η γυμναστική καλλιεργεί το σώμα, που είναι κάτι το φθαρτό, αφετέρου δε η μουσική προσφέρει ψυχική αρμονία και ευρυθμία χωρίς περιθώρια επιστημονικής ανάτασης.

Επομένως, ως **πρώτο μάθημα** θα πρέπει να αναζητήσουν εκείνο που χρησιμοποιούν όλες οι τέχνες, οι διανοητικές αναζητήσεις και οι επιστήμες¹⁵. Το μάθημα αυτό ο Σωκράτης το χαρακτηρίζει γενικά ως αριθμό και λογισμό. Πρόκειται δηλαδή για το μάθημα της **αριθμητικής**¹⁶, που είναι απαραίτητο τόσο στην πολεμική τέχνη όσο και σε κάθε άνθρωπο που θέλει να προσεγγίσει την αληθινή ουσία των όντων, αφού είναι «**έλκτικόν παντάπασιν πρὸς οὐσίαν**».

Η **αριθμητική** και η **λογιστική** αποτελούν μαθήματα **οδηγητικά προς την αλήθεια**, δεδομένου ότι χρησιμεύουν και για την διεξαγωγή του πολέμου, όπως, κυρίως, και **για την ενόραση της ουσίας των όντων**. Η αριθμητική θα πρέπει να εννοηθεί πέρα από κάθε πρακτική χρήση ως η διαδικασία **μεταστροφής της ψυχής από τη γένεση προς την αλήθεια**. Εξάλλου, επειδή τα μαθηματικά ασκούν τη νόηση, όσοι ασχολούνται με την επιστήμη των αριθμών παρουσιάζουν πρόοδο και γίνονται περισσότερο οξυδερκείς σε σχέση με άλλους. Συνεπώς, είναι σκόπιμο να ασκηθούν σ' αυτό το μάθημα οι άριστες ιδιοφυΐες (526C).

Ως **δεύτερο μάθημα** επιλέγεται η **γεωμετρία**, που έχει συνάφεια προς το πρώτο. Η γνώση της γεωμετρίας είναι αναγκαία για τις πολεμικές επιχειρήσεις και για την **προώθηση της ψυχής προς την ενατένιση της Ιδέας του Αγαθού**. Η γεωμετρική γνώση δεν αναφέρεται στη γένεση αλλά στο παντοτινό όν· αυτή έλκει την ψυχή προς την αλήθεια και οι πολίτες πρέπει να ενδιαφέρονται για τη σπουδή της, εφόσον τα πλεονεκτήματά της δεν άπτονται μόνο της πολεμικής στρατηγικής και τακτικής, αλλά εκτείνονται και περαιτέρω στην κατανόηση όλων των άλλων μαθήσεων (527 D).

Ως **τρίτο μάθημα** θα προσδιοριστεί η μελέτη του στερεού¹⁷ στην καθαυτό ουσία του· στη διάσταση των κύβων και σε καθετί που έχει βάθος, δηλαδή τη

13 Πρβλ. Jean Chateau, ό.π., σσ. 46- 47.

14 *Ποιτεία*. III, 348 C- 403B, *μουσική*: αυτόθι 403B-412A, *γυμναστική*.

15 *Πολιτεία* VII 522a: «τῶν ἐπὶ πάντα τεινόντων»· πρβλ. Jean Chateau, ό.π., σσ. 34- 35.

16 *Νόμοι* 818c «πολλοῦ δ' ἂν δεήσειεν ἄνθρωπος γε θεῖος γενέσθαι μήτε ἓν μήτε δύο μήτε τρία μηθ' ὅλως ἄρτια καὶ περιττὰ δυνάμενος γινώσκειν, μηδὲ ἀριθμεῖν τὸ παράπαν εἰδώς»

17 Αριστοτέλους *Αναλυτικά Ὑστερα* 78b 38: «οἷον τὰ ὀπτικά πρὸς γεωμετρίαν καὶ τὰ μηχανικά πρὸς στερεομετρίαν καὶ τὰ ἁρμονικά πρὸς ἀριθμητικὴν καὶ τὰ φαινόμενα πρὸς ἀστρολογικὴν».

σημερινή επιστήμη της **στερεομετρίας** (528 C).

Μετά τη σπουδή των στερεών στην ακινησία τους θα προσδιοριστεί ως **τέταρτο μάθημα** η μελέτη των κινούμενων στερεών, δηλαδή η **αστρονομία**. Ο Σωκράτης θα επικρίνει τους συγχρόνους του αστρονόμους, που έχουν στρέψει την προσοχή τους στα ορατά σημεία του ουρανού¹⁸ και αδυνατούν να εννοήσουν ότι αντικείμενο της μελέτης τους θα έπρεπε να είναι οι αληθινές κινήσεις των ουρανίων σωμάτων¹⁹, που μόνο ο λογισμός και η διάνοια μπορούν να τις αντιληφθούν. Άρα, η αστρονομία θα πρέπει να σπουδάζεται ακριβώς όπως και η γεωμετρία, προκειμένου να τίθεται διαρκώς σε εγρήγορση το φύσει φρόνιμον τμήμα της ψυχής μας (530 C).

Συνάφεια με τη αστρονομία παρουσιάζει και η **αρμονική**. Αρκεί οι ασχολούμενοι μ' αυτήν να μην ζητούν μόνο τους αριθμούς που ενυπάρχουν μέσα στις ακουόμενες συμφωνίες, αλλά να υψώνονται σε προβλήματα διερεύνησης και αιτιολόγησης της διαφοράς των αρμονικών ή μη αριθμών, πράγμα που θα καθιστούσε δυνατή την ενόραση του Αγαθού (532 c).

Η αλληλοσυσχέτιση των ως άνω πέντε επιστημών θα αποτελέσει το προοίμιο της διδασκαλίας των φυλάκων για το μάθημα της διαλεκτικής²⁰.

Ο ασχολούμενος με τη διαλεκτική²¹ με βασικό εφόδιο το λόγο, αναιρώντας τις αισθήσεις, υψώνεται στη σύλληψη της καθαυτό ουσίας του όντος φθάνοντας στην αποκορύφωση του νοητού, ενώ ο μη διαλεκτικός φθάνει στην αποκορύφωση του ορατού.

Γι' αυτό εδώ ο Σωκράτης υπενθυμίζει στον Γλαύκωνα τη διαίρεση των γνωστικών λειτουργιών σε **επιστήμη, διάνοια, πίστη και εικασία**: η επιστήμη και η διάνοια αποτελούν τη **νόηση** και αναφέρονται στην ουσία, η πίστη και η εικασία αποτελούν τη **δόξα** (=φαντασία) και αναφέρονται στη γένεση· **ορίζει** αφετέρου τη **διαλεκτική** ως την ικανότητα να δίνει κανείς λόγο για την ουσία των όντων, να καθορίζει την ιδέα του Αγαθού με το λόγο και να αντιπαρέρχεται ακατανίκητος κάθε έλεγχο²² και αντίρρηση· και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η **διαλεκτική** πρέπει να αποτελέσει το απαραίτητο **επιστέγασμα** στα ήδη προτεινόμενα μαθήματα των φυλάκων (535 A).

Τα μαθήματα όμως αυτά σκόπιμο είναι να τα δεχτούν όσοι απ' τους φύλακες διαθέτουν κάποια φυσικά πλεονεκτήματα και ηθικές και πνευματικές αρετές, όπως φιλομάθεια, υπακοή, διορατικότητα, φιλοπονία. Τα προσόντα αυτά πρέπει να διακρίνουν όσους προορίζονται για την ανώτερη παιδεία της διαλεκτικής,

18 Αριστοτέλους *Μετά τα Φυσικά* 997 b l 12.

19 Πλάτωνος *Τίμαιος* 39 c «τῶν δὲ ἄλλων τὰς περιόδους οὐκ ἐννενοηκότες ἄνθρωποι, πλὴν ὀλίγοι τῶν πολλῶν, οὔτε πρὸς ἄλληλα ξυμμετροῦνται σκοποῦντες ἀριθμοῖς, ὥστε ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐκ ἴσασι χρόνον ὄντα τὰς τούτων πλάνας, πλήθει μὲν ἀμηχάνῳ χρωμένας, πεποικιλμένας δὲ θαυμαστώσας».

20 Callahan, J.F., «Dialectic, Myth and History in the philosophy of Plato», στο *Interpretation of Plato, A Swarthmore symposium*, επιμ. H.F. North, *Mnemosyne Suppl.*, 50, Brill, Leyde, 1977, σσ. 64-85.

21 Βλ. Gaffiney, S.K, «Dialectic, the Myths of Plato, Metaphor and the Transcendent in the world», *Proceeding of the American catholic philosophical association*, 45, 1971, σσ. 77-85·

22 Θουκυδίδου, III 45.3: «διεξεληλύθασι γε διὰ πασῶν τῶν ζημιῶν»· Πλάτωνος *Παρμενίδης* 136E: «διὰ πάντων διεξόδου».

προκειμένου να διασωθεί το κύρος εν γένει της φιλοσοφίας από την απαξίωση που υφίσταται.

Η επιλογή των φυλάκων θα γίνεται, κατά την παιδική τους ηλικία, και όχι στην ηλικία του γήρατος, γιατί τότε ο άνθρωπος δεν διαθέτει την απαιτούμενη αντοχή απέναντι στους κόπους.

Οι φύλακες από παιδιά θα δεχτούν το προπαρασκευαστικό στάδιο των μαθημάτων για τη διαλεκτική. **Η εκπαίδευση δεν θα πρέπει να βασίζεται στη βία, αλλά θα πρέπει να είναι παιγνιώδης**²³, ώστε να λειτουργεί και ως προσανατολισμός για την άσκηση του μελλοντικού επαγγέλματος (537A).

Ο Πλάτων στο σημείο αυτό διατρανώνει την ύψιστη **παιδαγωγική αντιαυταρχική θέση για την καταδίκη της βίας ως κίνητρο μάθησης**: και ισχυρίζεται πως **μέσω της βίας ποτέ δεν επέρχεται αφομοίωση της γνώσης, «οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βία πονούμενοι χεῖρον οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται, ψυχὴ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα»**, γιατί **δεν πρέπει ο ελεύθερος να μαθαίνει με δουλικό εξαναγκασμό κανένα μάθημα** (536E).

Προκειμένου να αναπτυχθεί το θάρρος και η ανδρεία των φυλάκων θα πρέπει από παιδιά να μεταφέρονται στα πεδία των μαχών, για να εθίζονται στην τέχνη του πολέμου. Οι **εντρεχέστεροι** θα διακρίνονται. Η στρατιωτική τους θητεία θα διαρκεί δυο ή τρία έτη μέχρι το εικοστό έτος της ηλικίας τους. **Όσοι προκριθούν κατά τη θητεία τους θα τιμηθούν και θα αποτελέσουν την ομάδα την προορισμένη να δεχτεί την ανώτερη παιδεία**. Η ομάδα των εκλεκτών, για μια δεκαετία μέχρι το τριακοστό έτος, θα ασχοληθεί με τη συνοπτική μελέτη των προηγούμενων μαθημάτων και τη διαλεκτική· άλλωστε βασικό γνώρισμα του ανθρώπου που έχει την ιδιοφυΐα για τη διαλεκτική αποτελεί το να είναι συνοπτικός²⁴, δηλαδή να αντιμετωπίζει τα μαθήματα στην αμοιβαία τους αλληλεξάρτηση και στη συσχέτισή τους προς το καθαυτό Ον.

Ωστόσο, η σπουδή της διαλεκτικής, για να μην διαφθείρει το ήθος των νεαρών τροφίμων, όταν τη χειρίζονται, για να ανατρέψουν αποδεκτές αντιλήψεις και παγιωμένα σχήματα αξιών, προϋποθέτει αφενός την απαγόρευση της ενασχόλησης με αυτήν στην παιδική ηλικία²⁵ και αφετέρου την απαίτηση να είναι κόσμιοι και ισορροπημένοι, όσοι θα δεχτούν τη σπουδή της.

Η πενταετής συστηματική ενασχόληση των φυλάκων με τη διαλεκτική προσδιορίζεται από το τριακοστό έως το τριακοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους. Στην ηλικία αυτή, όμως, θα πρέπει να κατεβούν και πάλι στο σπήλαιο, δηλαδή στην πολιτική κοινότητα, και θα υποχρεωθούν²⁶ να αναλάβουν όλα τα αξιώματα, που αφορούν την ειρήνη ή τον πόλεμο, και να αποκτήσουν την ανάλογη εμπειρία σε κάθε λογής δοκιμασίες και κινδύνους.

23 Νόμοι 819 B: «ἀτεχνῶς παισὶν ἐξευρημένα μαθήματα μετὰ παιδιᾶς τε καὶ ἡδονῆς μανθάνειν»· επίσης για τη χρήση της λ. *παιδιά/ παιχνίδι*, βλ. Νόμοι I647d6, II659e4, V732d6, VII795d2, VII796d 4, VII798b6, VII803c7, VII803d3, VII803d5, X887d4, XII942a8, Φίληθος 30e7, Πολιτεία X 602b, Σοφιστής 237b10, Συμπόσιο 197e7· πρβλ. Luc Brisson, ό.π., σσ. 99-100, 108-109.

24 Φαῖδρος, 265D

25 Πρβλ. Jean Chateau, ό.π., σσ. 45-46· πρβλ. Luc Brisson, ό.π., σσ.108-109.

26 Wartofsky, M.W., «The Republic as myth, the dilemma of philosophy and politics», *The Philosophical Forum*, Dekalb, 10, 1971, σσ. 249- 266.

Η θητεία τους στο πλαίσιο της πολιτικής κοινότητας θα διαρκέσει δεκαπέντε χρόνια, έως ότου γίνουν πενήντα ετών, οπότε θα αφιερωθούν στις φιλοσοφικές τους σπουδές, που, κατά περιόδους, θα διακόπτουν εξαναγκαστικά²⁷, προκειμένου να προσφέρουν υπηρεσίες στην πολιτεία ο καθένας με τη σειρά του. Κι έτσι επιτελώντας το παιδευτικό και πολιτικό τους χρέος θα αφήνουν στη θέση τους άλλους ως φύλακες της πόλης και αυτοί θα φεύγουν, για πάντα, για τις νήσους των μακάρων. Μετά το θάνατό τους θα τιμηθούν με μεγάλες τιμές, θα θεωρηθούν ήρωες κι, αν το επιτρέψει η Πυθία, ακόμα και θεοί.

Ο Σωκράτης τελειώνοντας την περιγραφή της παιδείας των φυλάκων επισημαίνει πως τα όσα ανέφερε αφορούν εξίσου και τους άνδρες και τις γυναίκες²⁸ που διακρίνονται για τα φυσικά τους προσόντα. Επίσης, διακηρύττει και τη μεγάλη δυσκολία που χαρακτηρίζει αυτό το εγχείρημα, αλλά όχι και την ανέφικτη πραγμάτωσή του, αρκεί να πάρουν στα χέρια τους την εξουσία οι αληθινοί φιλόσοφοι και να επιβάλλουν μια οργάνωση αποκάθαρσης της πόλης από τους ενήλικες με την αντίστοιχη παραμονή σ' αυτήν όλων των παιδιών κάτω από δέκα χρόνων.

Ο Πλάτων με την τελευταία αυτή θέση, σε πείσμα των σύγχρονων επικριτών του²⁹, εκφράζει την απαισιοδοξία του για τη συντηρητικότητα των ενηλίκων, αλλά και την αισιοδοξία του για τη δυνατότητα αλλαγής της πολιτικής κοινότητας μέσα από την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση των νέων (541 Β).

Έτσι με το ζ' βιβλίο ολοκληρώνεται η πραγματεία θεμελίωσης της πολιτείας των φιλοσόφων σε σχέση με την ενόραση της Ιδέας του Αγαθού, που ήδη άρχισε από το ε' και στ' βιβλίο. Διαπιστώνεται ότι μέσα στους κόλπους της αρίστης πολιτείας ενοικεί η δικαιοσύνη και ο δικαιοτάτος άνθρωπος. Στα επόμενα βιβλία της «Πολιτείας» ο Πλάτων θα παρουσιάσει τις μορφές εκείνων των πολιτευμάτων που ευνοούν την αδικία.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με το μύθο του σπηλαίου ο Πλάτων σε συνέχεια της εικόνας του ηλίου και της γραμμής προσδιορίζει την πορεία της γνωστικής διαδικασίας του ανθρώπου από την εικασία και την πίστη προς τη διάνοια και τη νόηση, που οδηγεί στην ενατένιση της Ιδέας του αγαθού. Ο απελευθερωμένος δεσμώτης, που από τη σκιά ανέρχεται στο φως του ηλίου, συμβολίζει τον πεφωτισμένο πολιτικό άνδρα που θα ασκήσει αποφασιστική παιδευτική επίδραση στην κοινωνία. Όσοι προορίζονται να ασκήσουν μελλοντικά την εξουσία προέρχονται από την τάξη των φυλάκων, οι οποίοι από την παιδική ηλικία λαμβάνουν κατάλληλη αγωγή που διακρίνεται για την παιγνιώδη της μορφή και τον αντιαιταρχικό της χαρακτήρα. Τα μαθήματα που θα λάβουν οι νεαροί φύλακες - αριθμητική, γεωμετρία, στερεομετρία, αστρονομία, αρμονική - αποτελούν προϋπόθεση για τη διαλεκτική, η οποία συντελεί στην ικανότητα προσδιορισμού της ουσίας των όντων, καθορισμού της Ιδέας του Αγαθού και την επιτήδεια αποφυγή κάθε ελέγχου και αντίρρησης.

²⁷ Albin Lesky, ό.π., 733-5.

²⁸ Πολιτεία 540C

²⁹ Carl Popper, *Η Ανοιχτή Κοινωνία και οι εχθροί της*, Τόμος Ι, Εισαγωγή –Μετάφραση Ειρήνης Παπαδάκη, Δωδώνη, σσ.154-257.

SUMMARY

With the myth of the cave Plato, further to the image of the sun and line, defines the course of the human cognitive process from conjecture and faith towards the mind and intellect, which leads to the revelation of the Idea of the good. The liberated prisoner, who is rising from the shadow to the sun's light, symbolizes the illuminated political man, who will exert a decisive educational influence on society. They who are marked out for exercising authority in future come from the class of guardians, who from childhood have the appropriate education, which is characterized by playful form and an anti-authoritarian character. The lessons which young guardians will receive - arithmetic, geometry, stereometry, astronomy, harmony – constitute a precondition for the dialectic, which contributes to the faculty of defining the essence of the beings, of determination of the Idea of the good and the cunning avoidance of every control and objection.